

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.и.н. Йордан Митев

за научните трудове и учебнопреподавателската дейност на д-р Гергана Георгиева Алексиева, гл. ас. в Катедрата по Нова и съвременна история към СУ "Св. Кл. Охридски", единствен участник в конкурса за академичната длъжност „доцент” по професионално направление 2.2 История и археология (Съвременна история), обявен в „Държавен вестник”, бр. 82/03.10.2014г.

Всеки университетски преподавател, поне веднъж в своята кариера е изправен пред труднопреодолимото препятствие да усвои академичното си право за участие в конкурс, който ще легитимира неговите постижения в научното развитие и, разбира се, в учебнопреподавателската дейност. Гергана Алексиева, която е кандидат за получаване на академичната длъжност „доцент” по Съвременна история, не е изключение от това правило.

Още в началото на своята рецензия бързам да заявя, че Алексиева е успяла да се справи и с двете изисквания. Нещо повече, работата върху такава сложна проблематика, каквато тя представя в своите изследвания, изисква сериозна методологическа и езикова подготовка и задълбочен поглед върху два различни по своята същност компонента – гражданска и партийна история на Испания и цялостно и задълбочено изследване на феномена „перонизъм”.

Академичната длъжност „доцент” обхваща освен научната и учебнопреподавателската работа. Д-р Алексиева чете лекционни курсове по Съвременна история пред специалностите „История и география” и „История и философия” с хорариум от 90 часа и същата дисциплина пред специалност „Архивистика” – 60 часа. Алексиева води спец. курс „История на международните отношения след Втората световна война” в специализацията по Съвременна история, както и избираемата дисциплина „Регионалният проблем в Испания през 20 век”. Широкият спектър на нейната преподавателска работа се допълва и от дисциплината „Кризи и конфликти в Иберийския свят през 20 век” в магистърската програма „Кризи, конфликти и дипломация в световната политика, XVI – XXI век”. Едновременно с това през периода 2007-2014 г. Гергана Алексиева води упражнения по Съвременна история като асистент на проф. Драгамир Драганов и на проф. Искра Баева.

В конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент” по Съвременна история Гергана Алексиева се представя с монографията „Перонизмът: политика и идеология /1943-1976 г./ В.Т., 2014, 422 стр.,

както и с пет статии извън темата на дисертационния труд „Демократизация и изграждане на автономните общности в Испания /1997-1985 г./”.

В авторската справка за приносния характер на научните трудове, Алексиева разделя своята изследователска работа на две групи, като в първата представя хабилизационния си труд, а във втората статиите извън темата на дисертацията. Тъй като центърът на нейните изследователски усилия представляват проблемите на перонизма разгледани в монографията, си запазвам правото да ги коментирам след обзора на статиите, които са посочени във втората група изследвания и то в техния хронологически порядък на отпечатване.

В „Пътят към 23F”, публикувана в Анамнеза, Год. II, 2007, кн. 1, с. 134-154, се прави анализ на мястото на военните в политически живот на Испания след смъртта на Франко в периода 1975-края на 1980 г. Армията в Иберийска Европа и Латинска Америка винаги е била много чувствителна към действията на изпълнителната власт и често пъти прави не много сполучливи опити да бъде „забелязана” от политиците, понякога само заради самото „пронунсиаменто”. Това се отнася особено за времето когато в Испания започва бърз преход към демократизация на страната.

В другата статия, „23F: последното военно предизвикателство към испанската демокрация” публикувана в същото списание Год. III, 2008, кн. 2, с. 186-205, се посочва, че опитът за преврат от 23 февруари е отчаяно усилие за връщане към авторитарното минало на страната и последният военен поход срещу демократична Испания. Авторката прави сериозен анализ за неуспеха и на този опит за военен преврат, разглеждайки сложната роля определена за въоръжените сили в борбата срещу тероризма. Алексиева посочва, че офицери, чиито предци са свързани с националния лагер в Гражданската война, изпитват открита идеологическа антипатия както към демокрацията, така и към и военната реформа.

„Митът за един принц” публикувана в: История в преход. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. дин Драгомир Драганов, С. 2008, с. 229-240, е една от най-интересните за българския читател и за тези, които се интересуват от политическата история на модерна Испания статии. Авторката развенчава постановката, че бъдещият крал ще бъде просто продължение на линията на поведение на Франко, въпреки че дон Хуан Карлос се оказва начело на система, която е моделирана да служи за личната власт на диктатора.

В статията „Монархията в криза: политическият обрат в Испания /1930-1931 г./”, публикувана в: България и Европа през съвременната епоха. Сборник в чест на 80-годишнината на проф. дин Димитър Сирков, С. 2010, с. 126-136, Гергана Алексиева разглежда обстойно драмата около крал Алфонсо XIII. Тя посочва, че въпреки съветите на

неговите приближени, кралят се противопоставя на използването на сила при разрешаването на политическата криза, което би довело до избухването на кървава гражданска война, надявайки се, че напускането на трона не е завинаги. Той не се отказва от правата си и не абдикира, а прави това десет години по-късно преди смъртта си през февруари 1941г.

В последната статия „Испания и обединяваща се Европа през 60-те години”, В: Интеграционните процеси през 60-те години на ХХ век. С. 2013, с. 110-122, са анализирани причините за испанската настойчивост за членство в ЕИО, както и европейското нежелание за приобщаване. Въпреки опитите на страната за интегриране в общността, според доктрината Билкербах, държава, която няма демократично управление не може да се присъедини към организацията на европейските държави. Шестдесетте години на миналия век очертават проблемите, които трябва да бъдат преодолявани по време на преговорите за присъединяване през първата половина на 80-те години от правителствата в Мадрид, за да се стигне до техния успешен финал на 1 януари 1986г.

Хабилитационният труд на Гургана Алексиева „Перонизмът: политика и идеология /1943-1976 г./“. В.Т. 2014г., 422с. е забележително постижение на авторката и белег за творческа зрелост, която и□ позволява не само да проследява събитията, фактите и динамиката в политиката и икономиката, но и да прави задълбочени анализи. Книгата се състои от увод, три глави, заключение и библиография.

Първа глава ”Аржентина се подготвя за Перон” разглежда политическата и икономическа обстановка до изборите от 24 февруари 1946г., когато Перон взема властта. В нея се посочва, че страната според конституцията от 1853 г. е федерална република, а според чл. 71 изпълнителната власт е в ръцете на президента, като той има право да назначава и отстранява министри и се разпорежда с всички финансови въпроси заедно със СенатЧл.83/.Авторката подчертава, че Конституцията от 1853 г. ще има почти столетие живот.

В параграф 2 на същата глава Алексиева разглежда дейността на Хуан Перон и превратът на военните от 4 юни 1943г. като посочва, че през същата година в политическия живот на страната се създава вакум, в който армията може да действа: разделена олигархия, фрагментиран среднокласов обществен фронт, апатично общество и слабо и дезинтегрирано синдикално движение. Авторката правилно посочва, че превратът е дело на млади офицери, които се противопоставят на аржентинското участие във Втората световна война. Въпреки, че Перон не е открояваща се личност в преврата от 4 юни, влиятелни съмишленици и неговата собствена огромна амбиция му осигуряват шеметно издигане във властта.

Подобавашо място в първа глава е отделено и на събитията от 17 октомври 1945 г., когато Перон се връща от остров Мартин Гарсия и вечерта на същия ден произнася реч от балкона на президентския дворец, квалифицирана от политическите наблюдатели и експерти като програма за действие. Преди решителните избори от 24 февруари 1946 г., на 22 октомври предишната година той сключва брак с Евита, която ще се превърне другият по значимост фактор в политическия живот на Аржентина, макар и за относително кратък период от време.

В аржентинската политическа традиция кандидататурите за президенти се обявяват непосредствено преди изборите. Перон обявява своята на 12 февруари 1946 г. Печели 52% от гласовете в избори, които според мнозина са определени като най-чистите в аржентинската история.

Д-р Алексиева анализира и причините за голямата победа на Хуан Перон, като посочва и ролята на армията, която тя никога не пренебрегва и в по-нататъшните си анализи. Тя подчертава, че един от ключовите въпроси за успеха на Перон е неговата извънредна способност да комуникира – да създава визия и ентузиазъм, да мотивира последователи.

Центърът на книгата е втора глава озаглавена: "На власт/1946-1955 г./". Важно място в нея зеема реформата на Конституцията от 1949г. На 16 март с.г. президентът в присъствието на екзалтирани перунистки депутати се заклева във вярност към новата Конституция, която веднага влиза в сила. Текстът за последователните мандати е приет и Перон си осигурява демократична възможност за неограничено избиране, тъй като отсъства клауза за конкретен брой мандати.

От изключително важно значение за изясняване същността на перонизма е ролята на армията, която е разгледана в параграф 2 на същата глава. Пред лицето на надигащата се военна опозиция Перон се стреми да превърне армията от традиционна държавна институция в по-креативна и интегрална част от диктаторския апарат, макар, че въпреки положените усилия, той никога не успява да стане пълен господар на аржентинската армия. Все пак властовите позиции, които получава армията, я правят по-сговорчива и приятелски настроена. Тук приликата с методологията на Франко е очевидна. Макар и само в началото.

Кандидатурата на Ева Перон за вицепрезидентския пост се превръща в разгневяващ фактор за много офицери, които не са забравили нейното минало и не са готови да я видат толкова високо в институциите на властта. Опитите за бунт принуждават Перон да увеличи броя на полицейските сили, които през 1952 г. са 150 000 срещу 70 000 на армията.

Гражданската, партийна и социалнополитическа история на латиноамериканската държава не може да бъде пълна, ако не се разгледа ролята на църквата в една силно католическа страна каквато е

Аржентина. Още повече, че Перон изгражда своята политическа сграда на три основни фундамента: военните, трудовите маси и католическа църква. Той подкрепя църквата чрез различни мерки, като утвърждава религиозното образование в държавните училища непосредствено преди изборите от февруари 1946г. и повишава заплатите на клира с 100%. Само няколко години след това генералът ще бъде принуден да обяви война на църквата, която започва на 10 ноември 1954г. Това е моментът, който поставя началото на краха на неговия режим. Въпреки съветите на Франко, който по ирония на съдбата също губи подкрепата на църквата, да не се изправя срещу нея, генералът е неумолим в авниклерикалните си действия.

В пети параграф на втора глава е разгледан портретът на съпругата на Перон - Ева Дуарте. На 15 октомври 1951 г. излиза от печат нейната книга „Смисълът на моя живот”, която е посветена на разноликите битки водени заедно с Генерала. Авторката очертава ролята, която има Ева Перон във формирането на идеологията на хустисиализма и на развиваните от нея социални дейности, които категорично не могат да бъдат разглеждани еднозначно.

В параграф седми на втора глава е направен анализ на втория президентски мандат и провала на Перон. От 1952 г. аржентинската икономика се намира в дълбока рецесия, която по естествен път ще дестабилизира и общественополитическия живот на страната. От друга страна Алексиева подчертава, че опозицията на Католическата църква срещу режима на Перон е един от значимите фактори за падането му от власт. Офицерският корпус също от приятел става враг, а влошаващата се икономическа ситуация предразполага към недоволство. Аржентина продължава да затъва, а военните преврати не спират докато не свалят от власт Генерала.

При анализа на първи параграф на последната глава озаглавена „Идеология и наследство на перонизма”, Гергана Алексиева посочва важното обстоятелство, че Перон тръгва към властта без ясно оформени идеологически възгледи. Доктрината се изгражда в движение, често според конюнктурни обстоятелства, но винати в името на една цел: запазването на популярността и на властта.

При анализа на хустисиализма авторката посочва, че ключов елемент в неговата идеология е християнството. Нещо повече, самият Перон го смята за ръководещо в осмислянето на миналото като често цитира Христос и християнството като легитимилаци фактори за своето политическо лидерство. Алексиева прави важният анализ, че въпреки, че хустисиализмът споделя определени характеристики с фашизма и е воден от лидер, който се възхищава на Мусолини, перонизмът не е „креолски вариант на авторитаризма в италиански стил”. При това той не демобилизира работническата класа, както го прави Мусолини, а по-скоро я политизира.

Периодът 1955-1974 г., когато Перон е извън властта е разгледан задълбочено от д-р Алексиева. Тя правилно отбелязва, че до 1964 г. Перон все още представлява единственият най-важен фактор в перонисткото движение, а когато е прокаран Закон за амнистия на перонизма, пътят за връщане в Аржентина е открит, още повече, че силите които свалят Перон, така и не успяват да стабилизират институциите на властта.

В параграф четвърти от трета глава озаглавен „Отново на власт /1973-1976 г./” се посочва важното обстоятелство, което се превръща в еталон, модел и образец за специфичната роля на аржентинската армия, когато на 26 март 1971 г. един военен сваля от власт друг офицер и политизацията на тази институция достига неподозирани мащаби.

На 20 юни 1973 г. милион и половина души присъстват на летище „Есеиса”, за да посрещнат бившия президент. Мнозина наблюдатели квалифицират това емоционално събитие като най-забележителния момент в неговата политическа кариера и реванш за свалянето му през 1955 г. През седемнадесетте години изгнание все пак той остава в паметта на аржентинците като един различен лидер, който все още не е казал последната си дума като политик.

Великолепен е анализът, който прави Алексиева на тези седемнадесет години, като посочва, че през този период Аржентина има осем президенти, петима от които генерали, но демокрацията „само е докосната, без никога да е упражнявана”. Новите избори са насрочени за 23 септември 1973 г. и Перон получава 62% от гласовете, а на 12 октомври облечен в своята парадна униформа, той се заклева за трети път като аржентински президент, „под строгия поглед на армията”. През 1974г. Перон умира, оставяйки страната в плен на политическия хаос, а на 25 март 1976 г. перонизмът си отива за втори път, отново чрез насилие.

В заключението д-р Алексиева подчертава, че заради силно изразения антикомунизъм и симпатиите си към Хитлер и Мусолини, той понякога е квалифициран като фашист. Перон обаче не изгражда корпоративна държава и не създава паравоенни организации свързани с режима. В никакъв случай Перонизмът не бива да бъде определян като чист фашизъм в пълното значение на този термин. Уважаващ военните и религиозните традиции, той запазва традиционните институции на армията и църквата и тяхната автономност. Именно идеологическият прагматизъм предпазва Перон от агресивността, с която фашисткото републиканско простолюдие винаги е заредено, още повече че в страната не съществува нито следвоенна криза, нито унижена армия, нито наличие на военен елит, склонен да отстоява непрекъснато политически претенции със сила.

В една рецензия, дори и по протоколни съображения би следвало да има и препоръки към представената научна продукция. Моите са

насочени главно към монографията, където особено в първата глава се срещат неясни изрази и твърде кратки изречения, които накъсват повествованието. Допуснати са и незначителни правописни грешки, а третата съпруга Исабел е изписана и като Изабел. В библиографията накрая печатните издания би трябвало да бъдат изписани както литературните източници в оригинал, а не преведени.

Оценките за Перон могат да предизвикат и дискусии. Като приемам, от своя страна, това за определяща ценност, предлагам без колебание присъждането на академичната длъжност „доцент” по Съвременна история на гл. ас. д-р Гергана Георгиева Алексиева. Нещо повече, препоръчвам и на останалите членове на журито да направят същото. Забележителният и елегантен стил на Алексиева, го прави твърде различен от традиционното и скучно понякога присъствие в историческата наука.

Рецензент:

В.Търново, 19.01.2015г.

.....

проф. дин Йордан Митев